

УДК 391: 304.44: 316.752

Цитування:

Подгаєцька В. В., Іващенко О. Л., Дніпренко В. І. Культурологічні засади освіти в умовах цифровізації суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 52–56.

Podgayetska V., Ivashchenko O., Dniprenko V. (2022). Cultural Foundations of Education in the Conditions of Society Digitalisation. *National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal*, 3, 52–56 [in Ukrainian].

Подгаєцька Вікторія Віталіївна,
асистент Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-7345-8811>
Vicochka17@ukr.net

Іващенко Олена Леонідівна,
асистент Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-9370-2674>
Alena_burn@ukr.net

Дніпренко Вадим Іванович,
доцент Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0617-6376>
vadimdniprenko@gmail.com

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Мета роботи – дослідити культурологічні підвалини сучасної освіти в умовах процесів цифровізації всіх сфер життєдіяльності суспільства. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні системного підходу, аналітичного методу, культурологічного, аксіологічного, що дало змогу комплексно розглянути означену проблематику та сформулювати обґрунтовані висновки. **Наукова новизна** статті полягає в узагальненні тверджень щодо визначення ключової ролі культурології і культури на сучасному етапі розвитку освіти, зокрема в контексті процесів цифровізації суспільства та всіх сфер його життя. Обґрунтовано, що культурологічна парадигма дає розуміння плюралістичності в освіті, а взаємозв'язок освіти й культури виявляється, передусім, через людину, яка є системною поєднувальною ланкою культурно-освітньої системи. **Висновки.** Освіта як соціальне й культурне явище є невід'ємним складником еволюційного розвитку людства. Метою освіти як соціокультурного феномену стає переорієнтація її культурної функції, що має бути пріоритетною, відповідати новим тенденціям соціокультурного розвитку, орієнтуватися на такі культурні доміанти сучасності, як антропоцентризм, гуманізм, демократизм, духовність, моральність, варіативність, інтегративність. Таке розуміння сучасної освіти відповідає тенденціям і динаміці сучасної культури, змінює характер дій в освітньому просторі, розширюючи межі його проєктування. Усвідомлення культурологічних засад освіти сприяє створенню такого освітнього простору, де найбільш повно взаємодіють різні культури, формуються толерантність і повага, відбувається усвідомлення, що глобальна культура складається з різних культур, множинність яких і створює її унікальну мозаїку, забезпечуючи здатність до саморозвитку як культури людства загалом, так і кожної її складової.

Ключові слова: культурологія, культурологічне знання, освіта, цифровізація, культурологічна парадигма, творча особистість, особистісний розвиток.

Podgayetska Victoria, Teaching Assistant, Kyiv National University of Culture and Arts; *Ivashchenko Olena*, Teaching Assistant, Kyiv National University of Culture and Arts; *Dniprenko Vadym*, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts

Cultural Foundations of Education in the Conditions of Society Digitalisation

The purpose of the work is to explore the cultural foundations of modern education in the context of digitalisation of all spheres of society. **The research methodology** is based on the application of a systemic approach, as well as analytical, cultural, and axiological methods, which allow a comprehensive consideration of the given issue and draw justified conclusions. **The scientific novelty** of the study consists in the generalisation of statements regarding the definition of the key role of cultural studies and culture at the current stage of education development, in particular in the context of digitalisation of society and all spheres of its life. It is substantiated that the culturological paradigm provides an understanding of pluralism in education; the relationship between education and culture is revealed, first of all, through a person, who is a systemic connecting link of the cultural and educational systems. **Conclusions.** Education as a social and cultural phenomenon is an integral part of the evolutionary development of mankind. The goal of education as a socio-cultural phenomenon is the reorientation of its cultural function, which should be a priority, to correspond to new trends of socio-cultural development, to focus on such cultural dominants of today's world as anthropocentrism,

humanism, democracy, spirituality, morality, variability, and integrativeness. This understanding of modern education corresponds to the trends and dynamics of modern culture, changes the nature of actions in the educational space, expanding the boundaries of its design. Awareness of the cultural foundations of education contributes to the creation of such an educational space where different cultures interact most fully, tolerance and respect are formed, there is an awareness that global culture consists of different cultures, the plurality of which creates its unique mosaic, providing the ability for self-development as a culture of humanity as a whole, as well as each of its components.

Key words: cultural studies, cultural knowledge, education, digitalisation, cultural paradigm, creative personality, personal development.

Актуальність теми дослідження. За останні роки цифровізація стала головним трендом світового та вітчизняного розвитку всіх галузей суспільства, вносячи відповідні корективи в сучасний стан справ та формуючи вектори й тенденції їх розвитку в майбутньому. Наразі в Україні розвиток інформаційного суспільства є пріоритетом державної політики. Держава почала звертати увагу на інформатизацію українського суспільства наприкінці 2000-х років, що відображено в державних програмах, планах уряду та інших документах. Більш детально це питання стали вирішувати у 2010–2015 роках.

Сьогодні в Україні існують передумови для формування та просування цифрового суспільства як першочергового пріоритету розвитку держави на всіх напрямках. Впровадження технологічних інновацій у всі галузі суспільного розвитку має сприяти ефективності їх застосування, відповідати викликам часу та будувати сучасну систему суспільної взаємодії на світовому рівні.

Феномен інформації та цифровізації має невичерпний ресурс для підвищення розвитку освітніх та наукових стратегій, що мають ґрунтуватися на технологічному та інноваційному потенціалі. Це дає змогу сформулювати вектор підвищення ефективності освітньої галузі з метою орієнтації на активне впровадження цифрових технологій у діяльність закладів освіти всіх рівнів. Водночас сучасне розуміння освіти актуалізує її розгляд як соціально зумовленого становлення людини, яка набуває свого особистісного образу, детермінованого наявним станом культурного буття. Проте освіта постає не як однозначно задане наперед сходження до необхідно визначеного зразка, в якому знаходить своє втілення розуміння сутності людини, а як безперервна реалізація та самоздійснення в просторі культури й суспільства [7, 41]. У цьому зв'язку актуальності набуває культурологічний підхід у системі сучасної інноваційної освіти, де, окрім суто технічної і технологічної складової, акцент робиться на ціннісно-творчих вимірах.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням вивчення освіти крізь призму

культурологічного знання, ролі засад культурології в розвитку мистецької освіти, культивування культурологічних компетентностей у процесі здобуття освіти, загального розвитку особистості присвятили праці такі дослідники, як: М. Бастун [1], М. Галицька [5], А. Молчанова [2], О. Пришляк [3], С. Сисоєва [4; 5], О. Струтинська [6], В. Тушева [7; 8], М. Умрик [6], О. Шевченко [11], О. Щолокова [12], М. Якубовська [13]. Однак окреслена проблематика потребує переосмислення і узагальнення з огляду на динаміку сучасних процесів цифровізації, що стосуються, зокрема, і сфери освіти.

Мета роботи – дослідити культурологічні засади сучасної освіти в умовах процесів цифровізації всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Виклад основного матеріалу. Взаємозв'язок освіти й культури виявляється передусім через людину, яка є системно єдиною ланкою культурно-освітньої системи. Виділення підсистеми «людина» як окремого системного елемента є принциповим і суттєвим моментом, який підкреслює той факт, що в загальній цілісній гуманітарній культурно-освітній системі людина виступає суб'єктом як відносно культури, так і щодо освіти. Культура й особистість – поняття, що співвідносяться не зовнішньо, а внутрішньо. Особистість діє в умовах культури, яка, своєю чергою, наповнює особистість, стаючи її системно-інтегративним утворенням [7, 41].

Людина культури – це втілення культурного начала: свободи, гуманності, творчості, духовності, адаптивності. Цілісна людина культури в сучасному уявленні – це людина, здатна з максимальною ефективністю реалізувати свої індивідуальні здібності й свої інтелектуальні та моральні можливості. Недосконалість людської особистості спричинювала її постійне прагнення до творчості, саморозвитку, до самореалізації. Вершиною людських чеснот є, безсумнівно, моральні якості, без яких неможливо долати дегуманізацію суспільства в умовах ринкових відносин. Створення образу людини культури відбувається в межах професійної особистісно орієнтованої освіти, де основним методом

проектування повинен стати культурологічний підхід, який передбачає поворот усіх компонентів освіти до культури й людини як її творця та суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку [11].

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті одним з пріоритетних напрямів визначено виховання особистості, здатної орієнтуватися «в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки», підготовленої до життя і праці в суспільстві. Осмислення соціокультурних процесів, які відбуваються в навколишньому світі, стає фундаментом для формування культурологічного світогляду сучасного студента. Культурологічні високоморальні імперативи мають постанути основою базової парадигми сучасної професійної освіти. Вони становлять важливий чинник як у творенні змісту навчально-виховної діяльності, так і методичних засад практичного впровадження інновацій, які перебувають у постійному діалектичному оновленні» [13, 90–91].

Освіта завжди була особливою функцією суспільства й держави, спрямованою на формування та розвиток соціально значущих якостей кожної людини. Як соціальне й культурне явище освіта є атрибутом людства, невід'ємним його супутником у поступальному русі еволюційного розвитку. Аналізуючи значення культурології освіти для гуманізації життєдіяльності суспільства, підкреслимо, що освіта та культура в їх синергізмі залишаються провідними чинниками суспільної гуманістичної практики та здійснюють значний вплив на розвиток усіх сфер суспільства; забезпечують розвиток суспільного й індивідуального інтелекту, духовності народу, підвищують культурний та освітній рівень суспільства, безпосередньо впливають на формування людини як освіченої [4].

Становлення нової парадигми освіти відбувається в умовах інтеграції у світове співтовариство, втрати духовних пріоритетів і прагматизму суспільного життя. Сьогодні, як ніколи, гостро стоїть завдання осмислення та пізнання буття, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого досвіду [12]. Вагоме значення серед чинників, що визначають засади сучасної освіти, мають процеси цифровізації, що визначають основні етапи розвитку суспільства загалом. Водночас при окресленні нової освітньої парадигми слід не забувати про культурологічні засади освіти, спрямовані на духовно-творчі аспекти розвитку сучасної особистості, що формують тим самим гармонійну, освічену людину, яка володіє сучасними навичками цифрових технологій.

Ще 2016 року була розроблена програма «Цифрова адженда України 2020», яка була адаптована до Digital Agenda Європейського Союзу та якою передбачався перехід до цифровізації управління і економіки країни [10]. Ця програма була розроблена як короткостроковий та початковий інструмент розвитку й стимулювання економіки, впровадження та виробництва цифрових технологій на найближчі три роки. Вона містить бачення трансформації економіки від аналогової до цифрової, заходи щодо імплементації відповідних стимулів для цифровізації суспільно-економічного життя, освіти, медицини й ін., виклики та інструменти розвитку цифрової інфраструктури, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації країни. Баченням програми було твердження: «Цифрові технології – основа процвітання України; сфера, що визначає суть перетворень у країні: для кращого життя, роботи, творчості, навчання, відпочинку» [10].

Стратегією визначено, що масова та розгалужена формальна система освіти не задовольняють потреби ринку праці, і відповідно постає необхідність розвитку цифрових навичок і компетенцій, рішенням якого є комбінована стратегія академічної формальної освіти та неформальної, спільні зусилля яких будуть спрямовані на розвиток цифрової грамотності населення. Цільовими аудиторіями в реалізації державної програми щодо «цифрової грамотності» є початкова школа, середня школа, професійна школа та заклади вищої освіти [10]. Основними завданнями щодо цифрової грамотності в державному секторі освіти є розробка якісного навчального контенту та нормативної бази, впровадження обов'язковості цифрових навичок, сертифікація цифрових компетенцій [10].

Згодом Український інститут майбутнього розробив довгострокову стратегію цифрового розвитку «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою», де окремий розділ присвячено системному баченню розвитку освітньої сфери в умовах цифровізації. У програмі, окрім окреслення концепції нової української школи, визначено роль вищої школи, університетів як «екосистем, які готують студентів до активної та ефективної реалізації себе в майбутньому, виводять їх на наступні соціальні та професійні рівні, а також створюють базу для інновацій та комерціалізації» [9].

У широкому сенсі ключовим трендом в освіті стає «перехід від школи знань до школи компетентностей», що також передбачає зміну

організаційної моделі державної освіти, яка має на меті залучення механізмів державно-приватного партнерства, що зумовлює зміну управлінської моделі та широке заохочення до впровадження підприємницької діяльності ЗВО на основі власних інтелектуальних ресурсів, залучення їх до міжнародної конкуренції.

На думку розробників стратегії, найрадикальнішою цифровою зміною, до якої українські ЗВО повинні готуватися, є трансформація моделі навчання, що має поєднувати традиційне навчання, елементи дуальної освіти, онлайн-інструменти та доповнену реальність. Доповненням можуть бути масові відкриті онлайн-курси, а також участь студентів у bootcamp, тобто у реальних проєктах, які здійснюють професіонали-практики [9].

Основний наголос зроблено на цифрових компетентностях, які в широкому сенсі визначені як упевнене, критичне та творче використання ІКТ для досягнення цілей, пов'язаних з роботою, працевлаштуванням, навчанням, дозвіллям, громадським життям. Унікальність значення цифрових компетентностей полягає в тому, що вони дають людям змогу отримувати інші компетентності (опанувати мову, бути соціально активнішими та ін.) [9].

Відповідно до сформованих наративів освітньої галузі розроблено та запропоновано нову матрицю компетентностей. Вона охоплює такі групи: *знання*, де підгрупами є: базова грамотність фундаментальних дисциплін (мови, математика, фізика, хімія, біологія, психологія, соціологія та антропологія, історія, географія, філософія та теологія, мистецтво); цифрові знання (комп'ютерні системи, програмування, big data та метадані, цифрові медіа та комунікації, комп'ютерні та інформаційні мережі); медичні (анатомія, біоінженерія); допоміжні знання (основи економіки та підприємництва, основи права, медіаграмотність). Друга група *навичок* включає: базові навички, до яких відносяться: мультилінгвальність, математична навичка, дослідницька, емоційний інтелект, саморозвиток, культурна та ціннісна, сімейні цінності, орієнтація в інформації; кросфункціональні навички (соціальні, комплексні навички розв'язання проблем, системні, фінансові навички, навички управління); когнітивні навички (сприйняття критики, допитливість, адаптивність, когнітивна гнучкість, креативність, наполегливість у досягненні цілей); соціально-поведінкові навички (комунікативність, командна робота, толерантність, дисципліна та самодисципліна, соціальна відповідальність тощо); цифрові навички (навички кодування, пошук, опрацювання та аналіз даних, інформаційна

гігієна, кібербезпека, взаємодія зі штучним інтелектом) та навички виживання (фізична культура, тактична військова підготовка, самооборона та ін.) [9].

Отже, ми бачимо що стратегування освітньої сфери в умовах поглиблення тенденцій цифровізації та розвитку цифрового суспільства всебічно спрямоване на комплексний підхід розвитку освітніх професійних компетенцій, що ґрунтуються на цифрових технологіях і дозволять відповідно адаптуватися до викликів технологізовано розвинутого суспільства. Культурологічна ж компетентність покликана й здатна вдихнути силу духовно-ментальної сфери буття у зміст інноваційних педагогічних процесів, а відтак не лише поглибити ефективність навчання, але й інтенсивно сприяти інтеграції модерної освіти в процеси соціально-економічного поступу суспільства [13, 94].

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні тверджень щодо визначення ключової ролі культурології та культури на сучасному етапі розвитку освіти, зокрема в контексті процесів цифровізації суспільства та всіх сфер його життя.

Висновки. Освіта як соціальне й культурне явище є невід'ємним супутником еволюційного розвитку людства, де її розуміння змінилося від тези, що це є нормований процес, спрямований на трансляцію наступним поколінням соціально значущого й культурно-історичного досвіду та забезпечення наступності поколінь – до процесу зовнішнього впливу на засвоєння індивідом узагальненого об'єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо [5, 8]. Метою освіти як соціокультурного феномену стає переорієнтація її культурної функції, яка має бути пріоритетною, відповідати новим тенденціям соціокультурного розвитку, орієнтуватися на такі культурні доміанти сучасності, як антропоцентризм, гуманізм, демократизм, духовність, моральність, варіативність, інтегративність. Таке розуміння сучасної освіти відповідає тенденціям і динаміці сучасної культури, змінює характер дій в освітньо-педагогічному просторі й розширює межі його проєктування. Усвідомлення культурологічних засад освіти сприяє створенню такого освітнього простору, де найбільш повно взаємодіють різні культури, формується толерантність і повага, відбувається усвідомлення, що глобальна культура складається з різних культур, множинність яких і створює її унікальну мозаїку, забезпечуючи здатність до саморозвитку як культури людства загалом, так і кожної її складової.

Література

References

1. Бастун М. В. Культурологічний підхід як засіб розвитку духовної культури особистості. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3310/1/Bastun_1.pdf (дата звернення: травень 2022).
2. Молчанова А. Аксиологічні засади культурологічного компоненту освіти дорослих. *Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози* : зб. наук. пр. / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. Ніжин : Лисенко М. М., 2017. С. 77–93.
3. Пришляк О. Ю. Культурологічні засади формування міжкультурної майбутніх фахівців соціономічних професій. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. Херсон, 2019. С. 212–219.
4. Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітології та розвиток полікультурного суспільства. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711762/1/SSysoieva_NPO1-2.pdf (дата звернення: травень 2022).
5. Сисоєва С. О., Галицька М. М. Культурологія освіти як складова освітології. *1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи* : зб. матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 22.05.2014). Київ, 2014. С. 3–13.
6. Струтинська О. В., Умрик М. А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С. 201–205.
7. Тушева В. В. Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 163. С. 39–43.
8. Тушева В. В. Культурологічні засади вищої мистецької освіти. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18753/Tusheva%2c%20V..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: травень 2022).
9. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: травень 2022).
10. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року (проект). (2016). URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: травень 2022).
11. Шевченко О. М. Культурологічні засади музично-педагогічної освіти. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2008/2008_2_28.pdf (дата звернення: травень 2022).
12. Шолохова О. П. Філософські засади мистецької освіти. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5728/Scholokova.pdf?sequence=1&isAllowed=y> С. 9–13 (дата звернення: травень 2022).
13. Якубовська М. Аксиологічні засади у системі творення культурологічної компетентності: модель формування особистості студента. *Молодь і ринок*. 2019. № 8 (175). С. 90–95.
1. Bastun, M. V. A cultural approach as a means of developing the spiritual culture of an individual. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/3310/1/Bastun_1.pdf [in Ukrainian].
2. Molchanova, A. (2017). Axiological foundations of the cultural component of adult education. *Osvita doroslykh u perspektyvi zmin: innovatsii, tekhnolohii, prohozy*: zbirnyk naukovykh prats. Nizhin: Publisher PP Lysenko M. M., 77–93 [in Ukrainian].
3. Pryshlyak, O. Yu. (2019). Cultural principles of formation of intercultural future specialists of socioeconomic professions. *Pedahohichnyi almanakh: zb. nauk. prats.* Kherson, 212–219 [in Ukrainian].
4. Sysoeva, S. O. Cultural concepts of education and the development of a multicultural society. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/711762/1/S_Sysoieva_NPO_1-2.pdf [in Ukrainian].
5. Sysoeva, S. O., Halytska, M. M. (2014). Culturology of education as a component of education. *1025-richchia istorii osvity v Ukraini: tradytsii, suchasnist ta perspektyvy*: Zbirnyk materialiv Miznarodnoi naukovo konferentsii, 05/22/2014. Kyiv, 3–13 [in Ukrainian].
6. Strutynska, O. V., Umryk, M. A. (2020). Modern educational trends in the conditions of the development of the digital society. *Innovatsiina pedahohika*, 26, 201–205 [in Ukrainian].
7. Tusheva, V. V. (2018). Cultural paradigm in the conditions of modernization of art education: conceptual ideas and methodological guidelines. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 163, 39–43 [in Ukrainian].
8. Tusheva, V. V. Cultural foundations of higher art education. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18753/Tusheva%2c%20V..pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
9. Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy. Retrieved from: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-forovovoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> [in Ukrainian].
10. Digital Agenda of Ukraine – 2020 («Digital Agenda» – 2020). Conceptual foundations (version 1.0). Priority areas, initiatives, projects of «digitalization» of Ukraine by 2020 (project). (2016). Retrieved from: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [in Ukrainian].
11. Shevchenko, O. M. Cultural foundations of musical and pedagogical education. Retrieved from: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2008/2008_2_28.pdf [in Ukrainian].
12. Shcholokova, O. P. Philosophical foundations of art education. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5728/Scholokova.pdf?sequence=1&isAllowed=y> P. 9–13 [in Ukrainian].
13. Yakubovska, M. (2019). Axiological principles in the system of creating cultural competence: a model of student personality formation. *Molod i rynek*, 8 (175), 90–95 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.07.2022
Отримано після доопрацювання 08.08.2022
Прийнято до друку 12.08.2022